

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelseskrift

til Høitideligheden ved Odense
Cathedralsskole

den 13de October 1843.

Om

Schedographien i de Byzantinske Skoler.

Et Bidrag til Grammatikens Historie.

Af

Mag. N. J. F. Henriksen.

Indbydelseskrist

til Høitideligheden ved Odense Cathedralskole

den 13de October 1843.

Kjøbenhavn.

[Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Non procul esse illud tempus arbitror, quo planissime, quem usum etiam tenuiora *artis grammaticæ* monumenta ad *historiam* illius disciplinæ per-noscendam eiusque nexum illustrandum habeant, ab omnibus intelligatur.

F. Ritschl.

De i vor Tid af Becker, Götting, Boissonade, Cramer og Andre udgivne Samlinger af forhen utrykte grammatiske Skrifter have bidraget meget til at kaste Lys over flere Dele af den Græske Grammatiks Historie, og især til en rigtigere Opfattelse af Forholdet imellem den Alexandrinske og den Byzantinske Skoles Grammatik, saa at nu vel den før saa almindelige Fordom er udryddet, at den Alexandrinske Lærdom og Methode er bleven forplantet til de Constantinopolitanske Skoler og bevaret i de Byzantinske Læreres Skrifter. Tværtimod viser sig en saa frappant Forskiel, at man vel nødes til at antage, at de ugunstige Tidsumstændigheder have foraarsaget den Alexandrinske Skoles totale Forsald i den ikke lange Tid imellem Herodians Alder (Slutningen af det andet christelige Aarhundrede) og den Byzantinske Skoles Stiftelse, hvis ellers de oikumeniske Læreres Collegium virkelig allerede skriver sig fra Constantin den Store og ikke har en senere Oprindelse¹⁾.

¹⁾ De Grunde, som Götting i Fortalen til Theodosius's Grammatik, hvori han temmelig udførlig omtaler de oikumeniske Læreres Collegium, anfører for, at Constantin er Stifter af denne Skole, ere ikke meget overbevisende; han følge Schöll Gesch. d. Gr. Litt. B. III S. 170 og Preller i den i Dorpat 1840 som Universitetsprogram udfomne Afhandling: Quæstiones de historia grammaticæ Byzantinæ p. 4. Manso Leben Constantins des Großen S. 241 Not.

Den frie og skarpsindige Behandling af det grammatiske Studium, som herskede i de Alexandriniske og Pergameniske Skoler, den Bevægelighed, som forskjelligte Læreres modsatte Anskuelse gav Videnskaben og Underviisningen, og den Livlighed, som en heraf fremgaaet Polemik maatte give Foredraget, søger man forgjeves i de Byzantinske Grammatikers Skole; tvertimod indsnævreredes fra Begyndelsen af den grammatiske Underviisning, ligesom Underviisningen i de andre Videnskaber, som foredroges i denne i sit Væsen geistlige og theologiske Skole, i en bestemt Typus og i et affluttet System med faste Dogmata og Canones. Til Grund for Underviisningen lagdes et til en trivial Formlære sig indskrænkende Compendium, der bar Aristarchæeren Dionysios Thrax's Navn²⁾, hvortil tidligen sluttede sig

ansæer Tingen for meget tvivlsom, Schloffer Geschichte d. bildersfürmenden Kaiser S. 163 synes at antage Julian eller Zeno for Stifter af dette Collegium og Bernhardy Grundriß d. Griechischen Litt. I S. 467 og 472 f. lader Sagen være in suspensio. I Bährs Program de litterarum universitate Constantinopoli quinto p. Chr. n. sæculo condita (Heidelbergæ 1835. 4.) handles kun om Theodosios's Stiftelse, hvorom det Vigtigste allerede findes hos Heeren, og den oikumeniske Skole berøres ikke med et Ord. Om og hvorvidt disse og andre i de første Aarhundreder efter Residensens Forskyttelse til Constantinopel der stiftede Skoler stode i nogen Forbindelse med hverandre, er et vanskeligt Spørgsmaal, hvilket det i al Fald vilde være for vidtsøftigt her at drøfte.

- 2) Allerede i de ældre Scholier til Dionysios's Grammatik finder man bemærket, at Udføllige ansaae dette Compendium for uægte (*ἑλουν οὐκ οὐκ τινὲς μὴ εἶναι γνήσιον τοῦ Ἰωάννου τὸ παρὸν σύγγραμμα*) paa Grund af at det paa enkelte Steder i Stoffets Orden og i Definitioner ikke stemmede med ældre Beretninger om Indholdet af Dionysios's Skrift: s. Bekkers Anecdota II p. 672. I nyere Tid er atter vaft Tvivl imod Skriftets Ægthed især af Götting, der i Fortalen til Theodosios p. V sqq. mener, at det er en Compilation af de oikumeniske Lærere, forfattet i dette Collegiums allerførste Tid under Constantin. Andre have taget Skriftets Ægthed i Forsvar imod ham: s. Preller l. c. p. 4. Preller selv og Mitsch

supplerende Canones for Taledele, især Substantiver og Verber, samt Regler om Profodien af Theodosios med Commentar af Choïrobostos, og omkring disse sidste tvende i den ældre Byzantinske Tid meest glimrende Navne grupperede sig efterhaanden en Mængde Commentatorer til Dionysios, hvis Foredrag indeholdes i de ovenfor nævnede i vor Tid udgivne Anecdota, og af hvilke de af Bekker udgivne Scholier navngive Melampos, Stephanos, Porphyrios og Diomedes, som alle tilhøre den Byzantinske Skoles bedre Tider³⁾. At der i flere

i Prolegomena til hans Udgave af Thomas Magister p. XLVIII slutte sig blandt mange Andre til Göttings Mening. Af dette Dionysianske Compendium har man en Armenisk Oversættelse, der er udgivet af Girbied (s. min Afh. om den Nygræske Udtale S. 13 Not.). Den er deelt i 26 Afsnit, af hvilke de 21 første gjengive hele den Græske Texts Indhold. Preller har ikke havt Leilighed til at see denne Oversættelse, men hans Formodning, at de sidste 5 Capitler ikke ere andet end hvad der indeholdes i Theodosios's Prolegomena eller andre Tillæg, som af senere Grammatikere ere sendte til Dionysios til Brug for deres Disciple, er i det Hele taget rigtig. § 22 er nemlig ikke andet end i forkortet Form det Compendium *περί προσημάτων*, som findes hos Bekker Anecdota II p. 674, i adskillige Haandskrifter staaer foran Dionysios's Grammatik og tillægges Theodosios eller Choïrobostos (Preller l. c. p. 6 sq.); § 23 handler om de metriske Fodder, dog kun de 12 to- og treslavelse; § 24 indeholder Paradigmata for Verbsflexionen; § 25 er et Slags Ordforklaring meest af techniske Udtryk, som forekomme i Dionysios's Compendium; § 26 endelig angiver blot Casus i Singul. af Ordet Gud og bestaaer af 2 Linier. Om Noget af disse sidste 4 Afsnit af Oversættelsen tilhører Græske Kilder, lader sig ikke afgjøre; isøvrigt har ogsaa den Armeniske Dionysios (dog ikke de tre sidste Capitler) havt sine indfødte Commentatorer, formentligen lige fra det 5te indtil det 14de Aarh., hvilke Girbied opregner i Fortalen p. XXVIII. Om Armeniernes Iver for Græsk Litteratur s. foruden C. F. Neumann Versuch einer Gesch. d. Arm. Literatur Leipzig 1836, J. G. Henrich de auctororum Græcorum versionibus et commentariis Syriacis, Arabicis, Armeniacis, Persicisque. Lips. 1842, især p. 46 sqq.

³⁾ Jfr. Preller l. c. p. 16 og min Afh. om d. Nygr. Udtale S. 13.

af disse Byzantinske Grammatikeres Skrifter viser sig endeel Kundskab til den gamle profane Litteratur, ja ogsaa enkelte Levninger af egentlig grammatisk Vardom fra bedre Tider, skal ikke nægtes; men dette er kun en svag Efterklang, og den Trivialitet og Smagløshed, som allevegne træder os imøde i disse Skrifter, er eiendommelig for den Byzantinske Skole. Vel finder man hos de senere Grammatikere saare ofte Herodians og andre Alexandrinske Læreres Navn, vel beraabe de sig hyppigen paa disse ældre Grammatikeres Auctoritet, og bebude Commentarer og Epitomer af deres fordm meget anseete Bærker; men disse Navne og Titler ere aldeles skuffende og grunde sig for den største Deel paa en u hjemlet Tradition og paa falskeligen dem tillagte Skrifter⁴⁾. At der i hine Tider gaves Mand med betydelig Læsning, viser blandt Andre Photios, og i en endnu senere Periode Tzetzes og Eustathios;

4) Under saadanne glimrende Navne ere ikke saa Skrifter komne til os, hvis langt senere Oprindelse Critiken kan paavise eller har paaviist. Dette gjelder, som bekjendt, f. Ex. om Drakon's Skrift *περὶ μέρων* (f. foruden Hermanns Fortale, Lehrs i Zeitschrift f. d. Alterthumsw. 1840 Septbr. Nr. 114, der erkærer, at ikke et Bogstav deraf tilhører Drakon) samt om Arkadios's Afhandling om Accenterne, hvis sande Forfatter rimeligviis er Theodosios (Preller l. c. især p. 13 sqq.); det samme gjelder maaskee om de indbyrdes forskjellige Skrifter *περὶ τρόπων*, som vi have under Tryphon's Navn, i al Fald gjelder det om en stor ja maaskee den største Deel af hvad der nu bærer Herodians Navn (nogle af disse Skrifter har Lehrs ndpeget i Rheinisches Museum, neue Folge II, 1 S. 124), men ikke ved alle er Bedrageriet saa plumpt som ved de af Boissonade udgivne Epimerismer. Om Dionysios Thrax s. ovenfor. Slige Pseudepigrapha vare deels Udtog af eller Commentarer over ældre Grammatikeres Compendier, deels havde Navneforverlingen sin Grund i, at de senere Skrifter handlede om samme Gjenstand, hvorom det var overleveret, at en eller anden anseet ældre Grammatiker havde skrevet, deels endelig ere de fremgaaede af Uvidenhed eller litterairt Bedrag.

men disse Mænd med deres virkelige eller fingerede Værdom
 staae som enkelte isolerede Phænomener over Skolens almindel-
 lige litteraire Dannelsesstrin og Videns; hvor maadeligt det var
 bevendt med Skolens Værdom, sees allerede af de Exempler,
 jeg har anført i min Afh. om den Nygræske Udtale S. 14,
 og for den noget senere Periode, hvori Affattelsen af de mindre
 Scholier til Dionysios falder, give de af Preller (l. c. p. 27)
 anførte Steder endel frappante Exempler, iblandt hvilke jeg
 blot vil anføre eet (sefter en Hamborgsk Codex udgivet fuld-
 stændigere af Preller end af Bekker Anecd. III p. 1162), der
 ret karakteriserer denne theologiske Skole: *Ποιηταὶ μὲν Ὀμη-
 ρος, Ἀριστοφάνης, Θεόκριτος, Ἀλκμαῖος (sic), Πίνδαρος,
 Ἡσίοδος, Ἰσοκράτης, Εὐριπίδης, Θουκυδίδης, Φωκυλίδης
 καὶ οἱ λοιποὶ πάντες ποιηταί· συγγραφεῖς δὲ οἱ τὰ τούτων
 ποιήματα συγγραψάμενοι· λέγωμεν δὲ τρανότερον περὶ
 ποιητῶν τε καὶ συγγραφέων· ποιητῆς μὲν ὁ κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς Χριστός, συγγραφεῖς δὲ Ματθαῖος, Μάρκος, Λου-
 κᾶς, Ἰωάννης· ποιήματα δὲ τοῦ μὲν Ὀμήρου ἢ Ἰλιάς καὶ
 ἢ Οδύσσεια, συγγράμματα δὲ τὰ αὐτὰ νοεῖσθω· ἐστὶ δὲ
 τοῦ κυρίου ἡμῶν ποιήματα μὲν ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα
 κτίσματα καὶ ἢ παλαιὰ καὶ ἢ νέα διαθήκη, ἢ συγγρα-
 φεῖσα ὑπὸ Μωύσεως καὶ τῶν προφητῶν καὶ τῶν εὐαγγε-
 λιστῶν.* — En vigtig, ja uforholdsmæssigen overveieende Deel
 af den grammatiske Underviisning udgjør især fra det niende
 Aarhundrede af Orthographien, da den eenslydende Udtale af
 saa mange Bogstaver, navnlig den Vocalerne, gjorde det nød-
 vendigt at fastsætte Regler, hvorved de indbyrdes ligelydende
 Bogstaver (*ἀνίστοιχα*) kunde adskilles i Skrift. I den oven-
 for angivne Form og indenfor de betegnede Grændser holdt
 Grammatikken i de Byzantinske Skoler sig igjennem hele Middel-
 alderen, dog med flere Afbrydelser, idet disse Skoler i nogle
 Tidsrum (s. Ex. under de billedsformende Keisere, under det

Latinske Keiserdømme) vare foragtede og forsomte, ja undertiden endog bleve luffede af Regjeringen, i andre (navnlig under det Makedoniske Dynastie, Komnenerne, Palæologerne) bleve begunstigede og fornyede; og efter enhver Afbrydelse viser Birkfømheden sig mattere og mere aandløs, ja fra Komnenernes Tid af synker den ned til Trivialskolens lave Gebeet og karakteriserer sig ved en sær aandelig og litterair Fattigdom (Jvfr. Bernhardy Grundriß d. Gr. Litt. især fra S. 476). Et Begreb om denne allerede i det 11te og 12te Aarhundrede herskende Fattigdom give de i politiske Vers forfattede grammatiske Skrifter af en i sin Tid meget berømt Mand, Michael Dukas's Lærer, Michael Psellos (Boisfonade Anecdota III p. 200 sqq.) og af en Anonym (ibid. IV p. 366 sqq.), der ligeledes synes at have været Lærer for Medlemmer af den keiserlige Familie, og hvis Vericon, hvorom vi nedenfor komme til at tale Mere, tillige kan vise, hvor slet selv Lærere i det Helleniske Sprog dengang skrev dette Sprog. Andre Deviser for det her Bemærkede vil den følgende Undersøgelse give.

Denne korte Skildring af den Byzantinske Grammatiks Tilstand vil være tilstrækkelig som Indledning til den følgende Undersøgelse; en udførlig kritisk Historie af den Græske Grammatik, især af den senere Alexandrinske og af den Byzantinske Skole savnes endnu, og en tilfredsstillende Behandling af denne Gjenstand vil vel neppe kunne ventes, førend de mange dunkle Punkter i det Enkelte ere oplyste og den Forvirring af de forskjelligste Tiders Frembringelser, som endnu hersker i denne Green af Litteraturen paa Grund af falske Navne og fra den Ene til den Anden i Arv gaaede Wildfarelser, nogenledes er bleven formindsket ved en omhyggeligere og fuldstændigere Benyttelse af Kilderne. Flere enkelte Partier ere i den seneste Tid blevene belyste af Mitschyl (især i Prolegomena til Thomas Magister), af Proeller i den ovenfor oftere citerede Afhandling,

samt af Lehrs (sfe Persch, i hvis Sprachphilosophie der Alten den gamle Forvirring hersker); ogsaa jeg har givet enkelte Bidrag til den Byzantinste Grammatiks Historie i mine Afhandlinger om den Nygræste Udtale af det Helleniste Sprog og om de politiske Vers, hvilke Bidrag jeg haaber efterhaanden at kunne forøge, naar Forarbejderne ere skredne saa vidt frem, at Noget egner sig til Udgivelse.

Den Leilighed, som for nærværende Tid tilbyder sig til at udgive en liden Afhandling, vil jeg benytte til en Beretning om Schedographien i de Byzantinste Skoler, et Navn, som maaskee Mange aldrig have hørt, og hvis sande Betydning vel kun faa kjende. Denne Ting omtales slet ikke i de ældre Litteraturhistorier og de faa Nyere, som berøre den, have havt en falsk eller dog meget forvirret Forestilling derom. Saaledes siger Heer en Geschichte d. Studiums d. griech. u. röm. Litteratur 1ste Udg. B. I S. 194 Not. 4: „Sprachstudium war „im 12ten S. in Constantinopel so gewöhnlich, daß es auch „selbst in den niedern Schulen eingeführt ward. Einen Beweis „davon enthält die Nachricht, welche Anna Comnena von „dem von ihren Vater Alexius angelegten Waisenhause „und dem darin erteilten Unterricht giebt. Alex. XV p. 485. „Es wurden hier nicht blos Einheimische, sondern auch Fremde, „wie Lateiner und Scythen, in der griechischen Sprache und „Litteratur unterrichtet, indem sie sowohl in der Grammatik, „als auch im Schreiben aus dem Stegreif (*ταῖς ἀξέδαις*) „geübt wurden: eine Methode, welche die Schriftstellerin nicht „billiget, ohne doch zu sagen, wie eigentlich diese Übung ein- „gerichtet war.“ Paa den aldeles falske Paastand om det 12te Aarhundredes litteraire Tilstand, som forekommer i den forste Deel af dette Sted, har allerede Bernhardt l. c S. 501 gjort opmærksom; heller ikke vil jeg videre tale om den urigtige Opfattelse af det almindelige Indhold af det citerede Sted i

Alexiaden, hvilket nedenfor fuldstændigen skal anføres: kun hans Forklaring af *σχεδογραφία* som Dvælse i at skrive Extemporalier (*καὶς σχέδαις*) vedkommer os her. Den er bygget paa en falsk Forudsætning om Betydningen af Ordet *σχέδη*⁵⁾, hvis Oprindelse er let at see; men selv om denne Forudsætning var sand, var derfor Forklaringen ikke rigtigere, da *σχεδογραφία* ikke kommer af *σχέδη*, men af *σχέδος*, hvilket Heeren allerede havde kunnet see af det samme af ham citerede Sted af Alexiaden. Ligesaa urigtigen forklarer Wilken dette Ord, naar han i sit Præisfrift om Rommernerne (*Rerum ab Alexio I etc. gestarum libri quatuor*. Heidelberg. 1811) p. 488 siger: “Quæ quidem ars (schedographica) versabatur in edendis partibus i. e. in interpretandis acutiusque diiudicandis auctorum locis.” Han citerer du Cange's Note til det Sted af Alexiaden, hvor Schedographien omtales, samt Sammes glossarium græcum v. v. *σχέδος*, *σχεδογράφος*, *σχεδογραφεῖν*, men har ikke forstaaet hvad du Cange siger og hvad han mener med sin Henviisning til det Latinske *Partes* i Middelalderen og til Forklaringen af *partes edere* i Glossar. Lat. — Selv den fordringsfulde Bernhardy, der dadler Heeren og Wilken, og rigtigheden bemærker, at allerede Moschopoulos havde kunnet vise dem en bedre Veie, og maaskee heller ikke urigtigen henviser til de ældre Epimerismer som dem, der banede Veien for Schedographien, har dog ikke forstaaet at følge disse gode Spor, men giver en deels urigtig deels i al Fald høist utydelig Beskrivelse af den schedographiske Underviisning, naar han, idet han taler om den Græske Litteraturs totale Forsald fra Slutningen af det 11te Aarh., i sin fornemme Manceer udtrykker sig saaledes

5) Ogsaa La Porte-du Theil siger *Notices et extraits des Mss.* Tome VII p. 250: *Σχέδη*, comme on sait, signifie, le plus communement, ce qui s'écrit d'après une première pensée et sans reflexion.

S. 491: „Auch die Grammatiker, welche bereits ein dürftiges „kompilatorisches Handwerk betreiben, sanken zu mechanischen „Grammatikern herab, welche den mittelmäßigen Auszug alter „Erudition mit der Abrihtung ihrer Zeitgenossen aufs bequemste „in Einklang brachten. Zudem sic die orthographische Lehr- „methode der neuesten Vorgänger aufnahmen und eine Vokabel- „masse durchs ganze Alphabet hin nach äußerlichen Ordnungen „vertheilten, bauten sic darauf einen praktischen Kursus, durch „welchen die Byzantiner inögesamt wanderten, ein synthetisches „Verfahren nemlich, welches von zufälligen, anomalen oder „schwierigen Formen ausgehend (mittelft der theoretisch auf- „gehäuften oder aus Stellen der Klassiker gezogenen ἐπιμε- „νοισμοί), in neckender Fragenweise und mit überraschenden „Sprünzen, die Kenntniß der Schüler erprobte und durch „Erinnerung an die betreffenden Regeln sicherte. Diese durch „Noth erzwungene Kunst der fragmentarischen Unterweisung „(σχέδαι) gab den Inhalt einer in Vers und Prosa fleißig „behandelten Menge von Kompendien (σχεδογραφία).“ Ikke mere paa det Nene med Tingene synes han at have været paa de andre Steder, hvor han omtaler den⁶⁾. Hvad han mener

⁶⁾ I det mindste tror jeg ikke, at man vil blive mere klog af hvad han siger i Noter til ovenangførte Text S. 501 f. „Ehemals konnte schon Moschopulos eines besseren belehren; jetzt da die Handbücher von Psellus in Boisson. Anecd. III mit anderem (wie den noch späteren Kleinigkeiten des Μεξζόν σκεδογραφικόν ibid. T. IV) hinzukommen, fällt die Beurtheilung jener Praxis, deren Grundzüge schon in den Berl. Jahrb. 1831 Juni Nr. 102 entworfen sind, minder schwer. Sichtbar bahnten die Epimerismen das Geleis, ehemals kein orthographischer Wegweiser, sondern ein behagliches Miszellenwerk der gelehrten Grammatiker, welche über die gewähltesten Glossen, die fruchtbarsten Stellen, die mannigfaltigsten Probleme der Autoren nach der Folge des Textes spielend ein Füllhorn des Wissens ergossen: so Herodian in seinen Epimerismen, wie die von Cramer herausgegebenen Homerischen Epimerismen klar machen,

med den „synthetiske Fremgangsmaade“, veed jeg ikke; falst og sandsynligviis foranlediget ved en Misforstaaelse af Titelen paa Moschopulos's Bog *περὶ σχεδῶν* (hvoraf han heller ikke synes at have seet Andet end Titelen, da han ellers vel var bleven opmærksom paa det strax i det første Stykke af denne Bog forekommende *σχέδος*) er det atter her med en ny Forklaring: fragmentarisk Underviisning fremtrædende Navn *σχέδαι*; falst og foranlediget ved en Forverling af Schedographierne med grammatiske Skrifter af en anden Art (f. Ex. „Psellos's Haandbøger“) er den Paastand, at Schedographierne vare Compendier i Vers og Prosa; ei heller er der i Schedographien Sper af „drillende Spørgsmaal og overraskende Spring“ eller (som det hedder i det i Noten anførte Sted) „Sammenflygning af Reglerne i behændige Spring“, men den er i Virkeligheden saare spagfærdig og bredt forberedende og har slet Intet af det Vækkende, som hiin Charakteristik forudsætter 7).

und das aus einer Reihe solcher Bücher zum Aggregat erwachsene Etymologicum Magnum. — Diese Schätze nach dem Alphabet, und zwar nach dem antistichischen, zu klassifiziren war das nächste, das bequemste Unternehmen der Byzantiner, wovon der Niederschlag und das magerste Kompendium in den *Σχέδαι* ruht, diesen anscheinend ohne Man, von guten Lehrern aber zum Gewinn der Methodik und der unerschütterlichen Routine hingeworfenen Fezzen der Technik.“ Hvorledes det forholdes sig med de i Berliner Jahrbücher udkastede Grundtræk, vil sees, naar jeg anfører dette Sted (S. 811). „Auf der andern Seite bestand ein praktischer Kursus mit synthetischem Verfahren, worin eine Masse heterogener Wörter und Formen alphabetisch (?) wie im Füllhorn zusammengeworfen wurde, um die voraufgeschickten Regeln zu erproben, zu erneuern und mit gewandten Sprüngen in einander zu schlingen. Die deutlichsten Belege für das grammatische Necken und Examiniiren giebt Moschopulos *περὶ σχεδῶν*.

7) Den er formodentlig kommen til denne høist ufortjente Værd ved en altfor bogstavelig Fortolkning af Anna Komnenas præcise og affecterede Udtryk *πολύπλοκος πλοκή* og *πεττεία* i hendes Dabel af Schedo-

Meget bedre underrettet om Tingen har allerede den gamle du Cange været, og i det Hele rigtig, om end iffe ganske tydelig for dem, som iffe ere bekendte med den senere Middelalderens Litteratur, er hans Forflaring af *σχέδος* i Glossar. med. et inf. Græcit. h. v. "Artis grammaticæ pars ea dicta, quam Latini inferioris ævi *Partes* appellant: qua scilicet docentur pueri orationem per *partes* ac verba singula examinare"⁸⁾. *Σχέδος* er nemlig et technisk Ord, som tilhører den senere Middelalder og hvis Betydning kan sees af hvad derom siges i Etymologicum Magnum p. 741 Sylb. (p. 672 Lips.): *Παρά τὸ χέω χέδος καὶ σχέδος, οἶονεὶ τὸ διαχέον καλῶς καὶ διαμερίζον τὰς λέξεις καὶ τοὺς λόγους. ἢ παρὰ τὸ σκεδάζω σκεδάσω σκέδος καὶ σχέδος· διασκεδαζόμεναι γὰρ αἱ λέξεις καὶ οἶονεὶ μερίζόμεναι εἰς λεπτιὰ διὰ τοῦ λόγου, εἰς γνῶσιν παραλαμβάνονται.* Dmtrent de samme Ord findes hos Pseudo-Basilios *γραμματικὴ γυμνασ.* med Slutningen, hvor blot endnu tilføies en tredie Derivation: *ἢ παρὰ τὸ σχῶ, τὸ κρατῶ, σχέδος τὸ τῶν πολλῶν συνεκτικόν;* ganske fort hedder det i Glossæ cod. Reg. 930 hos du Cange: *Σχέδος, τὸ διαχωρίζον τὰς λέξεις.* — *Σχέδος* er altsaa med saa Ord grammatisk Analyse eller Oplosning af en Sætning i dens enkelte Bestanddele, de enkelte Ord og Staveller, hvis nærmere Beskaffenhed vil blive tydelig af det Følgende. Heraf kommer *Σχεδο-*

graphien, eller maaskee endog ved en Forveksling med en Art Ordspil af samme eller lignende Navn, hvorefter jeg her, for iffe at blive for vidtløftig, maa henvise til la Porte-du Theil l. c. p. 252 sqq.

⁸⁾ Dette har la Porte-du Theil, som kun slet skjuler sin Uvidenhed, uden at nævne du Cange saaledes oversat paa sin Maade l. c. p. 250: *Le terme σχέδος a signifié ce que les Latins appelèrent partes, c'est-à-dire, ces sortes de thèmes élémentaires, par lesquels on accoutume les enfans à examiner et à décomposer l'oraison ou le discours [orationem] et les verbes [verba] par parties [partes].*

γραφία, Dvælselse i og Undviisning til at analysere (ogsaa kaldt ἡ τοῦ σχεδου τέχνη hos Anna Komnena, ἡ τῶν σχεδῶν μελέτη Anonym. περὶ γραμμ. vs. 178 i Boissjonades Anecd. Vol. II), Σχεδογραφεῖν, see sig mundtlig eller skriftlig i at analysere, og Σχεδογράφος vel ikke, som du Cange mener, primorum Græcæ linguæ elementorum præceptor, men, som Boissjonade forklarer det, en Discipel, der beskæftiger sig med at lære at analysere: at dette er Ordets rette Betydning, sees af udsanferte Anonym. π. γραμμ. vs. 26 og især 427 sqq., hvor han, idet han angiver, hvad Casus nogle Composita af παλαίω styre, benytter Leiligheden til at bebreide sin fornemme Discipel hans Dovenskab med disse Ord:

Καταπαλαίει σου τὸν νοῦν ἢ φράση ῥαθυμία,
 Καὶ συμπαλαίειν οὐ τολμᾶς ἀρίστοις σχεδῶγράφοις,
 Ὅθεν ἀργὸς καθήμενος ταῖς ἄταις προσπαλαίεις.

Et meget vigtigt Sted for Schedographiens Historie findes hos Anna Komnena Alexias lib. XV p. 485 sq. ed. Paris., hvor hun, efterat hun med sædvanlig Pomp har skildret det store af hendes Fader stiftede og rigt doterede Baisenhuus, om-
 taler den dermed forbundne Skole og den der indførte Under-
 viisning. Stedet lyder fuldstændigt saaledes: Κατὰ δὲ τὴν
 δεξιὰν τοῦ μεγάλου τεμένους παιδευτήριον ἔστηκε τῶν
 γραμματικῶν παισὶν ὄργανοῖς ἐκ παντοδαποῦ γένους
 συνειλεγμένοις, ἐν ᾧ παιδευτὴς τις προκαθεται καὶ
 παῖδες περὶ αὐτὸν ἐστᾶσιν, οἱ μὲν περὶ ἐρωτήσεις
 ἐπισημένοι γραμματικᾶς, οἱ δὲ ξυγγραφεῖς τῶν λεγο-
 μένων σχεδῶν. καὶ ἔστιν ἰδεῖν καὶ Λατῖνον ἐνταῦθα παι-
 δοτριβούμενον, καὶ Σκύθην ἐλληνίζοντα, καὶ Ῥωμαῖον τὰ
 τῶν Ἑλλήνων συγγράμματα μεταχειριζόμενον, καὶ τὸν
 ἀγράμματον Ἕλληνα ὀρθῶς ἐλληνίζοντα. Τοιαῦτα καὶ
 περὶ τὴν λογικὴν παιδείαν τὰ τοῦ Ἀλεξίου σπουδάσματα.
 Τοῦ δὲ σχεδου ἢ τέχνη εὖρημα τῶν νεωτέρων ἐστὶ καὶ

τῆς ἐφ' ἡμῶν γενεᾶς. Παρίημι δὲ Στυλιανούς τινὰς καὶ τοὺς λεγομένους Λογγιβάρδους καὶ ὄσους ἐπὶ συναγωγῇ ἐτεχνάσαντο παντοδαπῶν ὀνομάτων καὶ τοὺς ἀττικοὺς καὶ γεγονότας τοῦ ἱεροῦ καταλόγου τῆς μεγάλης παρ' ἡμῖν ἐκκλησίας, ὧν παρίημι τὰ ὀνοματα. Ἀλλὰ νῦν οὐδὲν ἐν δευτέρῳ λόγῳ τὰ περὶ τούτων τῶν μετεώρων καὶ ποιητῶν καὶ αὐτῶν συγγραφῶν καὶ τῆς ἀπὸ τούτων ἐμπειρίας· πεττεία δὲ τὸ σπούδασμα καὶ ἄλλα τὰ ἔργα ἀθέμιτα. Ταῦτα δὲ λέγω ἀχθομένη διὰ τὴν παντελεῖ τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως ἀμέλειαν· τοῦτο γὰρ μου τὴν ψυχὴν ἀναφλέγει, ὅτι πολὺ περὶ ταῦτα ἐνδιατέτριφα· κἄν ἐπειδὴν ἀπήλλαγμαί τῆς παιδαριώδους τούτων σχολῆς καὶ εἰς ῥητορικὴν παρήγγειλα καὶ φιλοσοφίας ἠψάμην καὶ μετὰξὺ τῶν ἐπισημῶν πρὸς ποιητὰς τε καὶ ξυγγραφὰς ἤνυξα καὶ τῆς γλώττης τοὺς ὄχθους ἐκεῖθεν ἐξωμαλίσάμην, εἶτα, ῥητορικῆς ἐπαρηγοῦσης ἐμοὶ, κατέγγων τῆς [τοῦ] πολυπλόκου τῆς σχεδογραφίας πλοκῆς. — Naar Anna figer, at Schetographien er hendes Tidssalders Dyfindelse, saa maa dette vel forstaaes deels om den ulærde og elementaire Skikkelse af denne Dvelse, deels om den Dvervægt, som denne Underviisning fik i den grammatiske Skole som Hovedgjenstand, ja vel ofte som eneste grammatisk Disciplin. Noget Eignende, en Oplosning af Vers i deres metriske og grammatiske Bestanddele kendte man allerede langt tidligere under Navn af ἐπιμερισμός, maaffee ogsaa μερισμός (sfr. Lehrs i Rhein. Museum neue Folge II 1. S. 128 ff.); og i den Latinske grammatiske Litteratur have vi fra det 6te Aarhundrede et saadant analytisk Skrift af Priscian, hvori han behandler de første Vers af Venedens 12 Bøger. — Hvem hun betegner ved Ordene Στυλιανούς τινὰς o. s. v., maa jeg lade være usagt; du Cange mener, at hun ved τοὺς λεγομένους Λογγιβάρδους forstaaer en Person ved Navn Longibardos, hvis Schetographie nævnes i Fortegnel-

ferne over de Colbertinske Haandskrifter og over det Vaticanste Bibliotheks Græske Haandskrifter under Titelen: *Αογγιβάρδου τοῦ σοφοῦ παρεκβόλαιον τῆς σχεδογραφίας*⁹⁾, og han tilføier, at det synes at være den samme som Johannes Longibardos, over hvem Hayes eller nævnes en Lovtale af Psellos i en Cod. Reg. under Titel: *Εἰς τὸν Αογγίβαρδον Ἰωάννην Ἐπαινετικός*. Disse Notitser give rigtignok ikke synderlig videre Dplysning. Betegner hun maastee ved *γεγονότας τοῦ ἱεροῦ καταλόγου τῆς-ἐκκλησίας* den hellige Basilios, under hvis Navn endnu Hayes en Schedographie? — Naar Anna ytrer sig i saa haarde Udtryk og med saa megen Foragt om Schedographien, saa dadler hun vel ikke den schedographiske Dvelse i og for sig selv, men sammes Misbrug allerede paa hendes Tid, idet Lærerne allerede da hyppigen bleve staaende ved denne magelige og til deres egne maadelige Kundskaber vel ofte ret passende Underviisning og Dvelse i Skolen, istedetfor at gaae videre i Grammatiken og dermed at forbinde Læsning af Forfattere og andre Studier. Grammatiske Skoler af høiere Art forsvinde fra denne Tid; den Underviisning, som oprindelig havde været normeret for Børnene i dette Vaisenhuus, blev snart, som man seer af Annas Klager, den almindelige, ud over hvilken Skolen ikke gif. De Enkelte, som vilde gaae videre, maatte søge Kundskaben paa andre Veie, vel sædvanligen ved privat Underviisning eller oftere ved Selvstudium. Grammatiken geraadede ved denne Nedyverdiggelse i stor Foragt¹⁰⁾.

9) La Porte-du Theil l. c. p. 251 not. citerer Titelen paa det Vaticanste Haandskrift: *Αογγιβάρδου τοῦ σοφοῦ παρεκβόλαιον σχεδογραφίας*.

10) Jfr. Bernhardy S. 493 ff., især S. 505. Heerens Skildring af Bidskabeligheden fra det tolvte Aarhundrede af er aldeles upaalidelig, tildeels som en Følge af de for ham tilgængelige Kilders Bestaaffenhed.

I hvad Orden et fuldstændigt grammatisk Cursus foretoges og hvor majsommeligt det ansaaes for at være paa den Tid, sees af Tzetzes's Betragtning i hans Scholier til Hesiodos's *Ἔργα καὶ Ἡμ.* 285 (p. 198 Gaisl.): *Ἡ ἀρετὴ χρονία καὶ δυσχερής. Τυχὸν γάρ τις ἐθέλει γραμματικὴν ἀρετὴν ἐπικτήσασθαι, καὶ οὐκ εὐθέως αὐτῆς γίνεται μέτοχος, ἀλλὰ πρότερον αὐτὸν ἐκδίδωσι τοῖς στοιχειώδεσι γράμμασιν, εἶτα ταῖς συλλαβαῖς καὶ τῇ λοιπῇ παιδείᾳ, ἔπειτα τῇ Διονυσίου βίβλῳ προσέχων καὶ τοῖς Θεοδοσίου κανόσι καὶ ποιηταῖς· εἶτα σχεδογραφίας ἀπάρχεται· καὶ πολλὰ πολλοῖς μογήσας τοῖς χρόνοις, μόγις τὴν ἀρετὴν ἐπικτᾶται¹¹⁾.* Men sædvanligen forfortedes dette Cursus vel betydeligt; ja, man lod det vel hyppigen forblive ved den schedographiske Dvælse, idet man forudskiftede og indflettede i Schedographien paa vedkommende Steder de allernødvendigste grammatiske Inddelinger og Regler og saaledes meddeelte Grammatiken in nuce. I det mindste vise de fleste til os komne Schedographier en saadan Tendens.

For nu nærmere at betegne disse Schedographier og den derpaa byggede Underviisnings Charakter og Bessaffenhed, da dreie de sig om et forudskiftet kort Thema, hvis enkelte Ord analyseres, idet der nøiagtigen angives, til hvilken Taledeel ethvert henhører, dets Derivation, ved Nævneord, dets Classe, Kjon, Tal, Declination, ved Verber dets Tid, Modus, til hvilken Conjugation det hører, dets Flexion o. s. v., undertiden med Tilføielse af den grammatiske Definition. En aldeles overveieude Deel af Analysen udgjor isvrigt Orthographien, det vil

¹¹⁾ Paa et lignende fuldstændigere Cursus ere vel ogsaa de Lærebøger af Moschopoulos beregnede, hvilke Ritschl i Prolegg. til Thomas Mag. p. LII nævner som de eneste, der, foruden nogle Scholier, med Grund kunne henføres til denne Grammatiker.

fige, Angivelse af, med hvilke af de eenslydende Vocaler Ordet bliver skrevet, og meget vidtloftige Canones for flige *αντιστοιχια* eller Regler for, i hvilke Ord f. Ex. bruges $\bar{\iota}$, i hvilke $\epsilon\bar{\iota}$, i hvilke $\bar{\eta}$ o. s. v., findes ofte. Saadanne orthographiske Bestemmelser eller Bøger, som indeholde disse, kaldes derfor ogsaa *κατ'ἐξοχήν* af Tzetzes (Exegesis in Iliad. p. 114 bagved Hermanns Udg. af Drakon) *σχεδογραφικά*. Alt dette fremstilles paa den meest tørre og eensformige Maade, for det meste i Form af Spørgsmaal og Svar; der er ikke Spor af Lærdom, sparsomt forekommer efter Commentatorerne til Dionysios et Exempel af Homer eller en anden af de bekendteste profane Sribenter, Trivialiteten er over al Beskrivelse. Dette Tilfald have samtlige schedographiske Compendier, som ere bekendte, kun at nogle ere udførligere end andre. Ja, ligesom alt Dvrigt var normeret og ligesom stereotyperet, saaledes synes ogsaa visse bestemte moralske og bibelske Sentenser eller mytiske og ethiske Fabler at have været staaende Thematata som Grundlag for Analysen, og hvert af disse har maastee endog havt sin bestemte Plads i Rækken af Opgaverne. Hvorpaa denne Formodning er bygget, vil blive klart af det Følgende. Da Hensigten er den praktiske Indøvelse af Grammatiken, er naturligtvis alt det Historiske og hvad der ellers hører til selve Indholdets og Meningens Forklaring udelukket; ja ikke engang Ordenes Betydning angives i de fortere Schedographier, skjøndt dette ingenlunde havde været overflødig, da paa den Tid vistnok særdeles mange Helleniske Ord vare ubekendte for de Disciple, der skulde bruge disse Bøger. Deels for at supplere dette, deels og især til Hjælp for dem, som, efterat have gjenmægt eet eller flere schedographiske Compendier, efter disses Monster paa egen Haand skulde ove sig i at forklare opgivne eller selvvalgte Thematata, havde man vel lexicalske Skrifter enten beregnede paa visse bestemte Thematata, eller til almindelig Brug ved hvilke

som helst Dpgaver, og det især saadanne, hvori de orthographiske Regler, hvilte ansaaes for den væsentligste Bestanddeel af saadan Dpgave og hvis Indøvelse var den vanskeligste i den barbariske Tidsalder, vare ordnede alphabetisk. Til den første Art Hjælpebøger, der indskrænke sig til bestemte Dpgaver, synes at henhøre den forhen omtalte Ordfortegnelse, hvilken Boisssonade har udgivet i Anecdota Vol. IV p. 366 sqq. under den selvgjorte Titel *Λεξικὸν σχεδογραφικόν*, men hvis fuldstændige Dverkskrift i Haandskriftet er: *Ἀρχὴ τῶν Γεῶν τοῦ λεξικοῦ καὶ τῶν ἀντιστοιχῶν τοῦ πρώτου σχέδου εἰς μέτρον στίχων πολιτικῶν, εἰς νόησιν γραμμάτων καὶ τέχνης ἀντιστοιχῶν καὶ νόησιν λέξεων*. Udtrykket: *τοῦ πρώτου σχέδου* synes at tyde hen til den ovenfor berørte Rangfølge i de i Skolen reglementerede Themata. Mere om dette Vericons Indhold og Beskaffenhed har jeg anført i min Afh. om de politiske Vers S. 69. Til den anden Art af Ordbøger, som kunde være til Nytte ved Analyseringen af hvilket som helst Thema, synes at høre de af Boisssonade udgivne Epimerismer, som falskeligen bære Herodians Navn og som ikke ere ældre, maaskee yngre end det 12te Aarhundrede (jfr. min Afh. om den Nygr. Udtale S. 10 f.). Disse Epimerismer angive de orthographiske Regler for *ἀντίστοιχα* baade i Begyndelsen, Midten og Slutningen af Ordene ganske saaledes som de findes i Schedographierne, og desuden for det meste de Helleniske Ords Betydning deels ved Omskrivning med simplere Udtryk, deels ved Tilføielse af det tilsvarende Udtryk i det Romaiske Talesprog.

Efter disse mere almindelige Bemærkninger gaaer jeg over til at omtale de Schedographier, som ere udgivne, samt nævne nogle uudgivne.

I) Af Manuel Moschopoulos, uden Tiwæl fra det

13de Aarhundrede¹²⁾ har man et Skrift *περὶ σχεδῶν*, som indeholder en heel Samling af 22 Schedographier over forskjellige Themaer af moralsk, theologisk og mythologisk (især til Homers *Iliade* sig refererende) Indhold. Man kan ikke misfjende en vis Plan i dette Skrift, at vænne Discipelen efterhaanden mere og mere til Selvvirksomhed og saaledes at bane Veien til Dvælsel paa egen Haand. Den første Schedographie er den vidtloftigste og Opgaven gennemgaaes Ord for Ord, ja næsten Stavelse for Stavelse; de følgende Stykker blive kortere og kortere, idet deri forbigaaes de Ord i de forudstiftede Themaer, som allerede ere analyserede i det Foregaaende. Overhovedet er det grammatiske Stof i dette Skrift behandlet med langt større Udfærlighed end i andre lignende Arbejder, og ikke blot ere saa godt som samtlige de orthographiske Regler optagne deri næsten i samme Omfang, som de findes i *Pseudo-Herodian*, men ogsaa mange grammatiske Definitioner og Regler, ja hele Partier af det daværende grammatiske System, f. Ex. p. 11 sqq. om Pronominerne, p. 19 om Adverbierne, p. 23 sqq. om Præpositionerne¹³⁾. Denne Samling af Schedo-

¹²⁾ Om *Moschopulos's* Levetid og Skrifter f. *Lige diatribe litteraria de Moschopulis*, foran de af ham under *Moschopulos's* Navn udgivne opuscula grammatica, og især *Nitsch's* i *Prolegg.* til *Thomas Mag.* p. I. sqq.

¹³⁾ Den Overeensstemmelse, som findes imellem disse grammatiske Stykker og Begyndelsen af det *Böhmiske* Haandskrift, hvorefter *Lige* har udgivet endel grammatiske Smaaskrifter, har iblandt andre Grunde bevæget denne Udgiver til at hense alle disse Smaaskrifter til *Moschopulos*; men denne Grund er, som gjeldende for hele Samlingen, aldeles intetsigende, og selv med Hensyn til Begyndelsen af Haandskriftet meget utilstrækkelig, da *Moschopulos* rimeligviis ikke selv har forfattet de indvævede Stykker af det grammatiske System, men laant dem af et ældre Compendium; dette fremgaaer af Partiet om Præpositionernes Styrelse, som kun noget kortere, men med de selvsamme Exempler findes i den under *Basilios's*

graphier er udgivet i Paris 1545 i 4to under Titel: *Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου Μανουήλου τοῦ Μοσχοπούλου Περὶ σχεδῶν*. Manuelis Moschopuli de ratione examinandæ orationis libellus. Ex bibliotheca Regia. Ex officina Roberti Stephani typographi Regii, hvilken Udgave jeg har benyttet og efter hvilken Citationerne ere. Desuden anføres en Udgave udkommen i Wien 1773. 8 paa en Græfers Beføstning. Jeg vil her af de 22 Themata, der i dette Skrift ere gjennemgaaede analytisk, anføre dem, som enten komme igjen i andre Forfatteres Schedographier eller hvis Indhold selv refererer sig til denne Underviisning. Jeg giver hvert af dem et Nummer efter den Plads, de have i Samlingen:

1) *Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἀσπόρως εὐδοκήσας τεχθῆναι ἐκ τῆς ἀγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ταῖς πρεσβείαις αὐτῆς καὶ τοῦ χρυσοῦν Ἰωάννου φώτισον τὸν νοῦν τοῦ νέου τοῦ νῦν ἀρξαμένου τοῦ σχεδογραφεῖν, καὶ τὴν καταρχὴν εὐλόγησον τοῦ σχεδου.*

6) *Δεικνὺς ὁ Χριστὸς ὅτι κατ'ἀρχὰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸς ἐδημιούργησε καὶ ἀπὸ χόδς διήρτισε, πηλῶ καὶ νῦν χρυσάμενος ὀμματοῦ τὸν πεπηρωμένον καὶ ὡς παντοδύναμος τῶν ὀπτῶν, ἦτοι τῶν ὀφθαλμῶν τὸ φῶς αὐτῷ χαρίζεται (p. 102).*

7) *Τοῦ σχεδογραφεῖν ἀρχόμενοι οἰονεὶ τι βάρθρον*

Navn gaaende Schedographie, hvilken nedenfor skal omtales. Begge have havt en fælles Rilde, ligesom det overhovedet var Skik, især i Middealderens senere Tider, at den ene Grammatiker gjentog hvad den anden havde lært (jfr. Ritschl l. c. p. LVI). De andre Grunde, som Lipse anfører for at vindicere Moschopulos Forfatter-skabet til den sarrago af opuscula grammatica, han har udgivet under dennes Navn, ere endnu svagere, som allerede Recensenten i Göttinger gelehrte Anzeigen Mai 1823 Nr. 81 S. 802 ff. har vist; og man kan vel med god Grund betvivle, at noget Stykke i dette Skrift tilhører Moschopulos.

καὶ θεμέλιον κάλλιστόν τε καὶ ἰσχυρότατον τὴν ὑμετέραν βοήθειαν, ὃ τοῦ σωτῆρος θειότατοι κήρυκες, προβαλλόμεθα, ἐπικεκλημένοι τὴν ὑμῶν τῶν κορυφαίων τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν καὶ ἀρχηγῶν τῆς πίστεως ἀρωγὴν. οἱ καὶ ἡμῖν ἀρήγοιτε φῶς παρέχοντες γνώσεως καὶ πᾶσαν στροφὴν ἐλιγματώδη τοῦ σχεδους θείητε εὐμαρῆ· ὑμῖν γὰρ ἀναθέμενοι τὴν ἐλπίδα ἐγχειροῦμεν τῷ τοιούτῳ ἐγχειρήματι (p. 108).

9) Ἀπόστολοι ἅγιοι πρεσβεύσατε τῷ ἐλεήμονι καὶ οἰκτίρμονι καὶ κηδεμόνι πάντων θεῷ, τῷ παροχεῖ καὶ δοτῆρι καὶ χορηγῷ παντοίων χρηστῶν, τοῦ φωτίσαι καὶ φωταγωγεῖν τούτων τῶν παίδων τὴν διάνοιαν, ἵνα μὴ προσκόπτωσιν ἐν τῇ τοῦ σχεδους ὁδῷ (p. 125).

Endnu maa jeg tilføie den Notits, at du Cange i Index auctt. ined. bagved Gloss. Gr. citerer som benyttet i Glossariet en Schedographie af Moschopulos "e cod. Regio 3227", der er meget udførligere end den udgivne, og i Glossar. u. D. *σχεδογραφεῖν* bemærker, at Henr. Stephanus har kjendt og bestrevet en saadan i sin Dialog de bene instituendis linguæ Græcæ studiis. Denne Dialog har jeg ikke funnet eftersee; maastee bestaaer den større Udførlighed ikke i Andet end i, at Moschopulos's Erotemata i denne Codex ere forbundne med Schedographien, saaledes som disse tvende Bøger findes forenede i flere Haandskrifter, der anføres af Mitschl l. c. p. LIII, uden at man dog derpaa kan bygge den af ham anførte, men ikke ganske billigede Formodning, at Schedographien oprindeligt ikke har været nogen særskilt Bog, men blot en Deel af Erotemata.

II) Under den hellige Basilios's (*Μεγάλου Βασιλείου*) falske Navn og under Titelen: *Περὶ γραμματικῆς γυμνασίας* har man en Schedographie over det i det Foregaaende under Nr. 1 anførte Thema: *Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ*

z. τ. λ. Jeg maa her berigtige en Wildfarelse, hvori jeg efter mange Andre, paa hvis Neiagtighed jeg stode, har gjort mig skyldig i min Afh. om den Nygr. Udtale S. 11 f. At dette Skrift ikke var af Basilios den Store, men fra den Græske Middelaalders sidste Tider, saae allerede Martin Crusius i det 16de Aarh. I et Romersk Haandskrift fandt Leo Allatius det under Choiroboskos's Navn (f. Fabr. bibl. Gr. X p. 583 = XII p. 18 Harl.) Efter Fabricius angives det i alle Litteraturhistorier som et Skrift af Manuel Moschopoulos. Dersom Meningen heraf er, at denne Schedographie er identisk med den første i Moschopoulos's Bog *περὶ σχεδῶν*, da er dette urigtigt, som allerede det første Blad deraf kan vise. Dette Skrift begynder med en Formlære in nuce, som ikke findes hos Moschopoulos, hvorpaa Analysen af Themaets Ord følger i den ovenfor angivne Maner, dog noget kortere og med noget færre grammatiske Digressioner end i den tilsvarende Schedographie af Moschopoulos; det grammatiske Capitel om Pronominerne mangler, derimod findes det om Adverbierne og om Præpositionernes Styrelse paa samme Sted som hos hiin; særegt endelig for denne Schedographie er et Afsnit om Conjunctionerne. Selv i de Dele, som ere fælles, er Overensstemmelsen ikke ordret. Denne Schedographie er første Gang udgivet tilligemed Apollonios Dyskolos *περὶ συντάξεως* af Philip Junta, Florentiæ 1515. 8. (uden Pagination), hvilken Udgave jeg har benyttet, dernæst Basil. ex officina Oporini 1553. 8 og af Fed. Morellus Lutet. 1585. 8. Ogsaa skal den findes i enkelte Udgaver af Basilios den Stores Værker.

III) En Schedographie af en Anonymus over Themaet *Δεικνὺς ὁ Χριστός* (Nr. 6 Moschop.) er udgivet af Boissonade Anecd. III p. 330 efter et Pariser Haandskrift, i hvilket dog Themaet ikke findes sat foran. Denne Schedographie er

meget fortere, men indeholder dog adskillige grammatiske Canones. Den ender med *Αἰών*, uden at have gennemgaaet Themaets tvende sidste Ord, ligesom og ellers adskillige Ord i Themaet ere forbigaaede. Maastee har denne Schedographie havt sin Plads i en Samling, i hvis foregaaende Dele disse Ord allerede vare blevene forklarede; muligens har ogsaa Themaet selv været mere forfattet end i den tilsvarende hos Moschopulos.

Hvilket af de 3 her omtalte Skrifter der er det ældste, kan ikke siges med Bestemthed; hvis man tør antage, at Anna Komnena i det ovenfor anførte Sted har sigtet til Basilios, vilde vel Nr. II være at ansee for det ældste. At flere have behandlet samme Thema understøtter den ovenfor yttrede Formodning om staaende Themata i Skolen.

IV) En uudgiven schedographia seu partitiones orationis ex cod. Colbert. 4343 nævner du Cange i Index til Glossar., hvilken vel neppe er den samme som den af Boissonade udgivne.

V) Ligeledes nævnes paa samme Sted schedographia seu partitiones orationis in Agapeti Paræneses ex bibl. V. Illustr. Claudii Pelleterii. Begge disse sidste findes vel nu i Pariser-Bibliotheket, og jeg tvivler ikke paa, at der ogsaa i andre større Biblioteker findes lignende, men jeg har ikke havt Leilighed til at gennemgaae disse Bibliotekers udgivne Manuscript-Cataloger.

Som en Proeve, der bedre kan anskueliggjøre Schedographiens Form og tillige vise Forholdet imellem Moschopulos og Pseudo-Basilios, vil jeg meddele den korteste Deel af begge Schedographier, Analysen af de sidste Ord af begge sættes Thema:

Μοσχοπουλος.

ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΧΗΝ ΕΥ-
ΛΟΓΗΣΟΝ ΤΟΥ ΣΧΕΛΟΥΣ]

Πόσα μέρη λόγου εἰσίν; Τέσσαρα
Καί, σύνδεσμος τήν, τοῦ, ἄρθρον.
καταρχήν σχέδους, ὄνομα, εὐλό-
γησον, ῥήμα.

Καταρχήν] ἡ εὐθεΐα, ἡ καταρχή.
Πόθεν γίνεται; ἀπὸ τῆς κατὰ προ-
θέσεως καὶ τοῦ ἀρχῆ. Πόσα μέρη
λόγου εἰσίν; ἔν' αἰ γὰρ προθέ-
σεις μετὰ τῶν ἀπτότων, ἤτοι τῶν
ῥηματίων καὶ τῶν εὐθειῶν τῶν
ὀνομάτων, ἐν συνθέσει εἰσὶ, μετὰ
δὲ τῶν πλαγίων, ἐν παραθέσει.

Εὐλόγησον] Κανόνισον. Εὐ-
λογέω, εὐλογῶ· ὁ μέλλων εὐλογήσῃ,
ὁ ἀόριστος εὐλόγησα, εὐλόγησας,
εὐλόγησε, καὶ τὸ προστακτικὸν
εὐλόγησον. Πόθεν γίνεται; ἀπὸ
τοῦ εὐ μορίου καὶ τοῦ λέγω.
Ἰστέον ὅτι τὸ λέγω, τὸ φέρω
καὶ ὅσα δισύλλαβα βαρύτερα διὰ
τοῦ ἔριμου ἐκφέρονται, ἐὰν προσ-
λάβωσί τι καὶ σύνθετα γίνονται,
τρέπουσι τὸ ἔ εἰς ὄ καὶ περισπώ-
μενα γίνονται, οἷον εὐλογῶ, ἀλογῶ
τὸ καταφρονῶ, εὐφορῶ, εὐρωῶ· ὅτι
τὸ φορῶ καὶ χωρὶς προσθήκης
τινὸς περισπώμενον γίνεται, ὡς
τὸ Εὐφώρως φορέουσιν.

Τὸ λὸ μικρόν. Τίνα ἀπὸ τῆς
λὸ συλλαβῆς ἀρχόμενα διὰ τοῦ
ὀ μικροῦ γράφεται; Ταῦτα λόγος,
ὁ ἐνδιάθετος, καθ' ὃν λογικοὶ λε-
γόμεθα· λόγος καὶ ὁ προφορικός,
ὃς ἐνίοτε μὲν καθολικῶς λέγεται,

Pseudo-Basilios.

ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΧΗΝ ΕΥ-
ΛΟΓΗΣΟΝ ΤΟΥ ΣΧΕΛΟΥΣ]

Πόσα μέρη λόγου εἰσὶ; τέσσαρα
Καί, σύνδεσμος κ. τ. λ. ἴσθησι
Μοσχοπουλος.

Καταρχήν] ποίου μέρους λό-
γου ἐστίν; ὀνόματος· ποίου γένους;
θηλυκοῦ· ἡ εὐθεΐα, ἡ καταρχή.
Πόθεν γίνεται; ἐκ τῆς κατὰ προ-
θέσεως καὶ τοῦ ἀρχῆ. Πόσα μέρη
λόγου εἰσίν; ἔν' διότι αἰ προθέ-
σεις κ. τ. λ. — παραθέσει ἴσθησι
Μοσχοπουλος.

Εὐλόγησον] Ποίου μέρους
λόγου ἐστὶ; ῥήματος· ποίας συζυ-
γίας; πρώτης τῶν περισπωμένων·
χρόνου ἀόριστου πρώτου· τὸ θέμα
εὐλογέω, εὐλογῶ· ὁ μέλλων εὐλογή-
σω, ὁ ἀόριστος εὐλόγησα, εὐλόγη-
σας, εὐλόγησε, καὶ τὸ προστακτικὸν
εὐλόγησον. Πόθεν γίνεται; παρὰ
τὸ εὐ, ὃ σημαίνει τὸ καλόν, καὶ τοῦ
λόγος· τὸ δὲ εὐ παρὰ τὸ ἐὸν (sic),
ὃ σημαίνει τὸ ἀγαθόν. Τὸ λὸ
μικρόν διὰ τί; πᾶσα λέξις ἀπὸ
τῆς λὸ συλλαβῆς ἀρχομένη διὰ
τοῦ ὀ μικροῦ γράφεται· οἷον λόγος
καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ, λόγιος, λο-
γισμός· λογιστής, ὃ λογαριαστής·
λόγιμος· λογίς, ὃ κλίνεται λογιά-
δος· λογεῖον, τὸ διδασκαλεῖον·
λοπίς, ἡ χύτρα. Λογγῖνος, ὄνομα
κύριον· λόγχη, τὸ κοντάριον·
λόχη, ὃ σύνδενδρος τόπος· λοχῶ
τὸ ἐνεθρεῖω, ἐξ οὗ καὶ λόχος, ἡ

Μοσφοριολογία.

ἐνίοτε δὲ μερικῶς λόγος καὶ τὸ μερικὸν μέρος τῆς ψυχῆς λόγος καὶ ἡ αἰτία λόγος καὶ ἡ φροντίς, οἷον Οὐδένα σοῦ λόγον ποιουῦμαι λόγος καὶ ἡ ἀναλογία, οἷον Ὅ τέσσαρα ἀριθμὸς πρὸς τὸν τρία τὸν ἐπίτερον ἔχει λόγον λόγος καὶ ἡ ἀπολογία, οἷον Ἐδωκε περὶ τούτου λόγον λόγος καὶ ὁ ὄρος, οἷον Ἀπόδος τὸν τοῦ ζώου λόγον λόγος καὶ τὸ εὐλογον, οἷον Οὐκ ἔξω λόγου τόδε ἐποίησεν, ἀντὶ οὐκ ἔξω τοῦ εὐλόγου λόγος ἰδίως καὶ κατ' ἐξαιρέτον, καὶ ὁ τοῦ θεοῦ νιός. Λογισμός, λογιζομαι, τὸ διανοοῦμαι, καὶ τὸ λογαριάζω, ἀφ' οὗ λογισμός, ὁ λογαριασμός, καὶ λογιστής, ὁ λογαριαστής λόγιος, ὃς ποιητικῶς ἐπήτης λέγεται, παρὰ τὸ ἔπος· δηλοῦ δὲ τὸν πεπαιδευμένον καὶ ἄριστον ἐν λόγοις καὶ τῷ λόγῳ χρῆσθαι δυνάμενον, τῷ τε προφορικῷ καὶ τῷ ἐνδιαιθέτῳ λογιεῖον, τὸ διδασκαλεῖον λογίας· λοπίας ἢ χύτρα. Λογγῖνος, ὄνομα κύριον λόγῃ, τὸ κοντάριον· λόχη, ὁ σύνδεσμος τόπος· λοχῶ, τὸ ἐνεδρεύω λόχος, ἡ τάξις, ἀφ' οὗ λοχαγός, ὁ ταξιαρχος· λόχος, σύστημα ἀνδρῶν εἰκοσιτεσσάρων, καὶ ὁ τούτων ἄρχων, λοχαγός· λόχος καὶ τὸ κοινῶς ἐγκρημμα. λόφος, πᾶν τὸ ἀνεστηκός καὶ ἐξέχον. λοξός· Λοξίας, ὁ Ἀπόλλων· Λοκρός· λοβός, τὸ ἄκρον τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ ὠτός·

Ψευδο-Βασίλειος.

ἐνεδρα· λόφος ὁ ὑψηλὸς τόπος· Λοξίας, ὁ Ἀπόλλων. Λοκρός, τοπικόν· λοβός, τὸ μέρος τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ ὠτός· λοχεῖα, ἡ γέννα τῆς γυναικός· λογισμός, ὀλογαρισμός (?), καὶ τὰ ὅμοια. Πλὴν τοῦ λωβῶ, τὸ βλάπτω, καὶ λώβη, νόσος, καὶ λωβός· λωγῶ, τὸ παύω· λώπη, τὸ ἐμάτιον, ἐξ οὗ καὶ λωποδύτης, ὁ κλέπτης· λῶρος· λωτός, τὸ γλυκοzáλαμον· λωτοφάγοι, ἔθνος· λῶον, τὸ βέλτιον· λῶστος, ὁ φίλος. Λῶτ, ὄνομα κύριον· λῶμα, τὸ κράσπεδον· λῶ, τὸ θέλω καὶ τὰ ὅμοια. Τὸ γῆ ἦτα διὰ τί; ἐκ τοῦ εὐλογῶ, ἐλλογήσω, μέλλοντος. Τὸ σῶν μικρὸν διὰ τί; καθόλου τὰ δευτέρα πρόσωπα τῶν προστακτικῶν βραχυκαταληκτοῦσι.

Μοσχοπουλος.

λοχεία, ἐπὶ γυναικὸς ὅτε τέξεται
καὶ ἐν λέξει κεῖται, καὶ ἕτερα.

Τίνα διὰ τοῦ ὦ μεγάλου; Ταῦτα
λώβη, ἢ ὕβρις, ὡς παρ' Ὀμήρῳ
Λώβην ἦν οἶδ' ὕβριζοντες ἀτάσθαλα
μηχανόωνται· λωβῶμαι, τὸ ὕβριζω·
λωβητής, ὁ ὕβριστής· λωβητός, ὁ
ὕβρισμένος, καὶ ἀπελωβήθη παρὰ
Σοφοκλεῖ ἀντὶ ἐγὺβριστα ἔπαθε·
λώβη καὶ ἡ φθορὰ καὶ ἡ βλάβη.
λωγᾶν, κυρίως ἐπὶ τῶν ὑποζυ-
γίων, ὅταν ἐν τῇ ὁδῷ ἀπαγορεύ-
σαντα πέσωσιν ἀσθμαίνοντα, ἀπὸ
τούτου καὶ ἐπ' ἀνθρώπων, ὅταν
ἀπαγορεύσαντες παύσωνται ἐνερ-
γείας τινός· λῶπος, τὸ ἱμάτιον,
καὶ λῶπιον, ἀφ' οὗ λωποδύτης,
ὁ περιδύων τινὰ τὰ ἱμάτια, ἦγουν
ὁ τῶν ἱματίων κλέπτης· λῶρος·
λωτός, ὁ κάλαμος· καὶ λωτόν
(sic), κοινῶς κουφόξυλον, οὗ τὸ
ἄνθος ἐρσῆεν καθ' Ὀμηρον καὶ
εἰς τροφὴν χρήσιμον τοῖς ζώοις
καὶ καταπίπτον εἰς γῆν τέριφιν
ικανὴν παρέχει, εἴτις ἐπ' αὐτῷ
βούλεται κεῖσθαι· ἀπὸ τούτου γί-
νονται αὐλοὶ, ὡσπερ ἀπὸ καλάμων,
οὓς καλοῦσι λωτίνους· λῶον, τὸ
βέλτιον· λῶστος, ὁ βέλτιστος. Λῶτ,
ὄνομα κύριον. Λωτογάγοι, ἔθνος·
λῶ, τὸ θέλω· λῶμα, τὸ ἐπ' ἄκρου
τινὸς ἐκτεταμένον καὶ οἰονεὶ ὀρίζον
αὐτὸ, ὡς τὸ κοινῶς λεγόμενον μαρ-
γέλλιον, ἢ τοιοῦτον τι καὶ ἕτερα¹⁴).

Pseudo-Basilios.

¹⁴) Med hvad Moschopoulos og Pseudo-Basilios sige om Orthographien af de Ord, som begynde med *λο*, kan jämföras Pseudo-Herodians Epimerismer p. 78 sq.

Μοσχόπουλος.

Pseudo-Basilios.

Σχέδους] Ἡ εὐθεΐα τὸ σχέδος,
 τοῦ σχέδους καὶ σχεδους, ὡς τὸ
 τεῖχος, τοῦ τείχους καὶ τείχους.

Derksom Noget mener, at hele dette schedographiske Bæsen og den dermed i Forbindelse staaende trivielle Underviisning er et altfor ubetydeligt Phænomen, til at det fortjener synderlig Opmærksomhed eller en vidtloftigere Undersøgelse, da skal jeg, naar det betragtes i og for sig, ikke have Meget at indvende herimod. Dog Spørgsmaalet er i hele den foregaaende Undersøgelse heller ikke opfattet saaledes isoleret, men, hvad allerede Indledningen viser, i Forbindelse med hele den Græske Middelsalderens lærde, især sproglige Dannelse, og som et Led i denne Dannelses Historie, der igjen indeholder en om end ringe Spire, hvoraf i kommende Tider ved ydre Impuls noget Bedre udviklede sig, savner det ikke Betydning. Jeg siger: ved ydre Impuls; jeg mener den fra Italien udgangne videnskabelige Interesse og Bevægelse, og troer, at hvad i det Foregaaende er sagt, tillige giver et Bidrag mere til at vise, hvormegret man i ældre Tider har overvurderet den Indflydelse, som de første Græske Læreres Ankomst til Italien og det Byzantinske Riges Fald have havt paa Videnskabelighedens Gjenoplivelse i Italien og de andre vestlige Lande. Upaatvivelsig have Manuel Chrysoloras og de andre Grækere, som nedsatte sig i Italien i Slutningen af det 14de og i det 15de Aarh., ved deres Underviisning bidraget meget til at lette Udbredelsen af Kundskaben til den Græske Litteratur i Italien og derfra videre; men Interessen for den gamle Litteratur og for Videnskabelighed i

Almindelighed var vakt langt tidligere i Italien selv, virkede derfra tilbage paa de Byzantinske Lande, og denne Paavirkning befrugtede middelbart og umiddelbart ved de politiske og kirkelige Underhandlinger imellem begge Lande i disse Aarhundreder de Græske Lærde, som siden optraadte som Lærere i det Græske Sprog i Italien, hvor de bleve beundrede af Tilhørere, hvoraf mange vare dem langt overlegne i Aand, Dannelselse og Erudition. Den gjenvakte Interesse for den Latinske Litteratur havde ogsaa Interessesen for den Græske og Iver for at lære den at kjende til Følge; de første, som i Italien med Begeistring priste den Græske Litteraturs Skatte, Petrarca og Boccaccio, havde fundet deres Lærere i Italien selv, i hvis sydlige Deel endnu fra Erarchatets Tid nogle Græske Klostre havde vedligeholdt sig. Den første taler med megen Foragt om den store Uvidenhed hos sin Tids Grækere (Heeren S. 306); ja selv endel senere, da allerede de Byzantinske Lærere gjorde saa megen Lykke i Italien, dommer Philolphus, som havde opholdt sig i flere Aar i Constantinopel og var besvogret med Chrysoloras's Familie, ikke meget gunstigere om Videnskabelighedens og den grammatiske Kundskabs Tilstand der (Heeren S. 307). Selv de første Græske Læreres Compendier have sig ikke over det Standpunkt, hvorpaa Grammatiken havde staaet i flere Aarhundreder i de Byzantinske Skoler; Manuel Chrysoloras og Andre følge Dioschopulos, hvis Kilder igjen vare Dionysios Thrax og dennes Commentatorer.

Denne lille Afhandling udkommer som Program til en Høitidelighed i Anledning af min Iadsættelse i mit nye Embede. Jeg vil da, som Brug er i Skrifter af lignende Art, vedføie mit Levnetsløb.

Jeg Rudolph Johannes Frederik Henriksen er født i Schwerin i Mecklenburg den 15de April 1800. Min Fader, Joachim Hinrichsen, som tidligere har været Kjøbmand i Schwerin, lever endnu der; min Moder, Jacobine f. Nathanson, døde faa Dage efterat jeg var født. I min Barndom nød jeg Underviisning deels af private Lærere deels i en Pugeskole i min Fødeby; men da de daværende Conjuncturer i Nordtyskland havde standset min Faders Handel og han havde Banskfelighed med at ernære en talrig Familie, foreslog min Morbroder, Grosferer M. L. Nathanson ham at lade mig komme til Kjøbenhavn og lovede at ville sørge for mig. Dette Tilbud blev modtaget med Taknemmelighed, og saaledes kom jeg til Kjøbenhavn i Sommeren 1811, hvor min Morbroder ikke sparede nogen Beføstning for at lade mig opdrage og oplære paa det Omhyggeligste og han og hans Kone toge sig af mig, som om jeg var deres eget Barn. Efterat jeg i nogle Aar havde nydt privat Underviisning blev jeg, da jeg rebede Anlæg og Lyst til Studering, i Begyndelsen af 1813 sat i Borgerdybskolen i Kjøbenhavn, hvorfra jeg blev dimitteret i Aaret 1818, og erholdt ved Examen artium Charakteren Laudabilis, ligesom jeg ogsaa i det følgende Aar afsløverede anden Examen med Udmærkelse. Mine Drengaar havde været temmelig glædelose; tidlig lærte jeg at kjende Livets Alvor og de Efterretninger, jeg fik fra min Fødeby om min Faders forværrede Aar, min omme Stedmoders Død og andre Ulykker i min Familie, bidroge til at gjøre mig endnu mindre modtagelig for Drengelivets Lege og Glæder. Dog var det langt

fra, at jeg afføndrede mig fra mine Kammerater; tværtimod stiftede jeg fortroligt Venfkab med flere af dem og færdedes med alle; men jeg deeltog mere i deres alvorlige Syssler og Spadseretoure end i deres muntre Lege. Af alle mine Lærere er der ingen, der i min Skoletid virkede saameget paa mig, som Borgerdydskolens Bestyrer, Profesør M. Nielsen. Det var ikke blot denne Mand's Underviisning, det var hans hele Individualitet, hans store moralske Kraft, det skarpe Blik, den Kjærlighed, der skinnede igjennem hans Strengthed, som gjorde ham til Gjenstand for hans Disciples Vrefrygt og inderlige Hengivenhed. For mig har han været meget Mere end min første Ungdoms Veileder; han har i hele mit følgende Liv været mig en faderlig Ven, der har staaet mig bi med Raad og Daad, hos hvem jeg var vis paa at finde Trost og Hjælp i Modgang, hvis Dmgang og Samtaler jeg ogsaa som Skolemand skylder saa saare Meget. — Til mit Liv's muntreste Dage regner jeg mine første academiske Aar, der tillige vare de meest indflydelsesrige for hele min aandelige og videnskabelige Udvikling. I mine første Studenteraar indtraf nemlig Studenterforeningens Stiftelse, der tilligemed de foran den gaaende Begivenheder frembragte en stor Bevægelse og Forandring i det daværende Studenterliv og gav de Studerende et længe savnet Foreningspunkt, hvor de fandt uskyldig Afspredelse og Oplivelse ved dansende og vækkende Samtaler med deres Jævnlinge. Jeg var iblandt Stifterne og deeltog med Liv og Sjæl ligesaa meget i de selskabelige Sammenkomster som i de videnskabelige Dvælseser, der i den første Tid ikke blot bestode i Foredrag, men ogsaa i Disputationer. Selv den Opposition og Mistro, som i Begyndelsen mødte dette Samfund hos mange af de Ældre, bidrog til at gjøre Samlivet der mere tiltrækkende og inderligt, og jeg har tilbragt mange lykkelige Timer i dette Samfund iblandt Venner, hvis Dmgang ikke har havt ringe Indflydelse paa min

Dannelse. Ogsaa med Hensyn til den Retning, jeg har fulgt i den Videnskab, hvilken jeg havde valgt til mit Studium, var den Tid af afgjørende Betydning. Allerede imedens jeg var i Skolen vare de gamle Sprog mit Indlingsfag, og ved Universitetet valgte jeg Philologien og ved Siden deraf de orientalske Sprog til mit Studium. I de sidste havde jeg en ypperlig Veileder i afdøde Prof. J. P. Rasmussen og en ivrig Medstuderende i min Ven Frederik Laurentius Steenberg, nu Provst paa Bornholm. I den classiske Philologie var den academiske Veiledning svagere; Brøndsted var borte, Schew var aldeles affældig; Børge Thorslacius horte til Heynes Skole, som dengang allerede forlængst var fortrængt i Tydskland af den Wolfiske og som selv hos os ikke mere behagede den yngre Generation, der ivrigt studerede Wolfs Skrifter og betragtede hver af hans Paastande næsten som et Drakel. Men ogsaa uden Hensyn hertil var hans Foredrag dengang meget lidet vækkende eller lærerigt; hans Aandskræfter vare svækkede i hans sidste Leveaar og især hans Hukommelsesfeil vare ofte forbausende; den Volubilitet, hvormed han talte Latin, var forbunden med en stor Skjodesløshed i Behandlingen af Sproget, og Philologerne horte hans Forelæsninger mere af en vis Pietet imod denne eiegode Mand, der tog sig med saa megen Interesse af dem og aabnede dem sit rige Bibliothek, end af Lyst eller i Forventning af nogen Frugt. Den eneste philologiske Docent, hos hvem de unge Studerende dengang virkelig lærte noget, var F. Ch. Petersen, der gavnede dem baade ved sine omhyggeligen udarbejdede Forelæsninger og især ved at lede Interpretationsøvelser. Disse Interpretationsøvelser vare et vigtigt Foreningspunkt blandt flere for 5 Studerende, der i flere Aar stadigen deltog i dem og sluttede sig til denne Lærer og indbyrdes til hverandre ved et fast Venstabsbaand. Disse Studerende (de kaldte sig for Espøg indbyrdes den faste philologiske

Stof) vare, foruden mig, Elberling, Madvig, Olsen og Rasmussen; den sidste er død; de andre ville stedse med Taknemmelighed mindes deres Lærer og det videnskabelige Samliv med ham, ligesom han ogsaa sikkerlig med Glæde mindes hiin Tid og den Tver, hvormed disse unge Philologer benyttede hans Veiledning. Meest lærte vi dog, foruden af Bøger, af hverandre indbyrdes ved daglig Dmgang og Meddelelse af hvad der just da interesserede os i vor Videnskab, ved Bemærkninger over hvad vi havde læst og Discussion af tvivlsomme Punkter, ogsaa ved Latinske Disputationer, som holdtes paa Valkendorfs Collegium hos Elberling, og hvor vi underkastede vore Meninger og Conjecturer hverandres Critik. Under et saadant litterært og fortroligt Samliv og, om jeg saa maa sige, en indbyrdes Underviisning og tillige under ivrigt Studium af vor Videnskab hver for sig, lode vi endel Aar gaae hen, uden at nogen af os egentlig tænkte paa at læse til en Examen, som heller ingen af os ret vidste hvordan han skulde bære sig ad med, da den ved et Lovbud nogle Aar i Forveien havde faaet en ny Form og Ingen hidtil havde underkastet sig den i denne Form, og selv i den ældre Ingen siden Slutningen af det forrige Aarhundrede. I disse Aar prøvede jeg først mine Kræfter ved at besvare en philologisk Priisopgave: “*Explicetur, quomodo Lucianus in libello: πῶς δὲ ἱστορίαν συγγράφειν* celebrimis antiquis historicis usus sit, ostendaturque istius opusculi consilium atque pretium,” for hvilken Besvarelse jeg 1821 erholdt Accessit; min Medconcurrent, som vandt Præmien, var Elberling. I det følgende Aar vandt jeg Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af den historiske Priisopgave: “*Exponantur necessitudines politicæ, quæ ab obitu inde Caroli Magni usque ad initia expeditionum cruciatarum imperio Orientali cum Europa occidentali, maxime cum Germania et Italia, intercedebant.*” Herfra daterer sig mit

første Bekjendtskab med den Byzantinske Litteratur, hvilket jeg først igjen fornyede over ti Aar derefter og siden har vedligeholdt. I disse Aar var imidlertid en høist uheldig Forandring foregaaet i min oeconomiske Forfatning, idet det store Handelshuus, hvoraf min Morbroder og Pleiefader, der hidtil rigelig havde forsynet mig med Alting og endog havde sat mig istand til at skaffe mig en betydelig Bogsamling, var Afsocié, gjorde Opbud, saa at den Understøttelse, jeg havde nydt af ham, for en stor Deel maatte ophøre. Jeg begyndte da at søge mit Ophold ved private Informationer, og fik ogsaa snart efter offentlig Understøttelse deels ved smaa academiske Legater, deels ved at jeg i Aaret 1822 erholdt Communitetet; i November 1824 fik jeg Plads som Alumnus paa det gjenopbyggede Borchs Collegium, hvor jeg forblev indtil Januar 1827. Først i Aaret 1824 begyndte jeg, etterat være bleven forlovet, alvorlig at tænke paa Embedsexamen, hvilkken jeg derpaa underkastede mig den 16de Juli 1825 og erholdt baade for den theoretiske og for den nogle Maaneder derefter afslagne praktiske Prøve Characteren Laudabilis. Samme Aar blev jeg Lærer i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og den 3die October 1826 blev jeg bekliffet til Adjunct ved Metropolitan skolen, efterat jeg nogle Dage før min Udnævnelse havde faaet Indfødsret. I begge disse Stillinger (jeg vedblev med Universitetsdirectionens Tilladelse at være Lærer i Borgerdydskolen, imedens jeg var Adjunct) fik jeg Leilighed til at uddanne mig som Skolemand under Mænd, der, saa forskjellig end deres Individualitet er, ere lige udmærkede som Skolebestyrere; af begge kunde den unge Skolemand lære Meget og lærte Meget, der gavne ham for hans hele følgende Bane. Ved at træde i denne nye Forbindelse med den ene knyttedes det gamle kjærlige Forhold fastere; den anden, Professor Nijsen, kom mig imøde med den største Velwillie og gav mig siden saa mange Beviser paa sin Tilfredshed og

sit Venſkab, at jeg ikke uden Smerte forlod denne Skole og vil ſtedſe bevare Minde om dette nærmere Forhold med ham i mit Hjerte. Overhovedet regner jeg de tre Aar, jeg underviſte i diſſe tvende Kjøbenhavnſke Skoler, til de lykkeligſte i mit i det Hele lykkelige Skoleliv. Imedens jeg var Adjunct, diſputerede jeg for Magiſtergraden og anvendte den Fritid, mine mange Skoletimer lejnede mig, til Fortſættelſen af mit Studium i vedvarende Forbindelſe med de forhen nævnedes Venner. I den Tid falder ogſaa min første Fremtræden ſom Recenſent, i hvilken Egenſkab jeg har ſkaffet mig endeel litteraire Uvenner. Den 18de November 1828 blev jeg beſkiftet til Overlærer ved den lærde Skole i Helsingøer og forlod Kjøbenhavn den 6te Januar 1829. I Helsingøer var jeg i noget over halvandet Aar; her giſtede jeg mig ſamme Aar, ſom jeg kom dertil, med min Morbroders Datter, Emma Marie Anna, der Aaret efter fødte mig en Søn, kort før jeg forlod Helsingøer for at drage til Sorøe, hvor jeg blev anſat ſom Rector i Latinsk Philologie den 4de September 1830. I Sorøe fik jeg en dobbelt Virkſomhed baade ſom Docent ved Academiets og ſom Lærer i Skolens øverſte Claffe, hvortil endnu nogle Aar efter min Anſættelſe kom den Forretning at give den elementaire Underviſning i Hebraiſk og holde Forelæſninger over dette Sprog ved Academiets. Her miſtede jeg eet Aar efter min Ankomſt min Kone og nogle Maanedes derefter en Datter, men fandt nogle Aar derpaa atter en hjærlig Leſfagerinde i hendes Søſter Loviſe Caroline Sophie, der har født mig fem Born, hvoraf det ſidſte, en Datter, døde iſſor. I Sorøe traadte jeg ſnart i nærmere venſkabeligt Forhold til mine Colleger, iſær til Chriſtian Wilſter, med hvem jeg tidligere havde været indviſket i en hidſig litterair Fejde i Anledning af en dablende Recenſion, jeg havde ſkrevet over hans Magiſterdiſputats. Han bød mig ſtrar ved min Ankomſt Haanden til Forſoning

og siden blev denne Gjensand aldrig berørt imellem os. Overhovedet førte jeg i Sorøe et særdeles behageligt Samliv med mange Videnskabsmænd baade iblandt Academiets og Skolens Lærere og jeg kan forsikre, at det er saa langt fra, at jeg i de tretten Aar, jeg har levet i Sorøe, mærkede noget til den Uenighed, som efter et ligesaa udbredt som falskt Nygte skal herse imellem Lærerne der, at jeg tværtimod maa onste enhver mindre By en saa vakker selskabelig Tone og Dmgang imellem dannede Indvaanere, som den, der findes i Sorøe. En ligesaa falsk Forestilling har det længe været, at Rectoraterne i Sorøe ere halve Sinecurer; mit Embede gav mig fuldtop at bestille og leevnede mig ikke ret mange Fritimer til sammenhængende litterair SysseL. I Slutningen af forrige Aar nød jeg den Ære at blive optagen til Medlem af det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Meest tilfredsstillede mig i Sorøe min Virksomhed ved Skolen og derfor var det mig ogsaa personligen meget ubehageligt at see denne standset ved den i Marts d. A. foretagne Afskillelse imellem Academie og Skole, saa gavnlig jeg iøvrigt maatte ansee denne Foranstaltning at være til at frembringe Eenhed i Skolens Bestyrelse. Denne Omstændighed forøgede min Attraa efter en Ansættelse som Rector ved en af de lærde Skoler, hvilket Dnsse blev opfyldt ved at jeg under 7de Juli blev udnævnet til Rector for Ddense Cathedralsskole fra 1ste October at regne. Den 10de Septem-ber reiste jeg fra Sorøe og skiltes med Beemod fra dette yndige Sted, fra de derværende Venner og venlige Minder.

Foruden en Mængde Recensioner og Anmeldelser, med og uden Navn, i Litteraturtidenden, Maanedsskriftet for Litteratur, Petersens Tidsskrift for Litteratur og Critik samt Søndagsbladet af „Fædrelandet“ har jeg udgivet følgende Skrifter:

Gasparis Garatonii Notæ in Ciceronis orationes, ex editione Neapolitana seorsum editæ per quinque juvenes

Havnienses. Pars I. Havniæ 1825. (Dette Bind er besørget af Eberling og mig; Fortsættelsen af Madvig, Olsen og Rasmussen blev af Mangel paa Forlægger aldrig trykt.)

De Phœnicis fabula apud Græcos, Romanos et populos orientales commentationis P. I et II, pro stipendio Collegii Medicei. Havniæ 1825, 1827.

De carminibus Cypræis. Havniæ 1828. Magisterdißputatø.

Ciceronis de oratore libri tres. Edidit et illustravit H. Havniæ 1830.

Materialier til Latinske Stile, samlede til Brug for de øverste Classer i de lærde Skoler, 1ste og 2det Hefte. Kjøbenhavn 1832, 1833.

Om den Nygræske eller saakaldte Neuchlinske Udtale af det Helleniske Sprog. Kjøbenhavn 1836. 4 (som Indbydelseskrift til Examen ved Sorøe Academie og Skole). Oversat paa Tydsk af P. Friedrichsen. Parchim u. Ludwigslust 1839. 8.

Om de saakaldte politiske Vers hos Grækerne i Middelalderen. Kjøbenhavn 1838. 4 (Indbydelseskrift i samme Anledning). Oversat af Samme Leipzig 1839. 8.

Opgaver til Oversættelse fra Latin paa Dansk. Kjøbenhavn 1839.

Fredagen den 13de October 1843 Kl. 11 holdes en Høitidelighed paa Gymnasiets Auditorium i Anledning af Rectors Indsættelse. Hans Høiærværdighed, Stiftets Biskop Hr. Dr. **Faber**, R. af D. og Dbmd. holder Festtalen og indsætter Mag. Artium Profesfor **Rudolph Johannes Frederik Henrichsen** i hans Embede som Rector for Ddense Cathedralstole. Rectoren indsætter derpaa Overlærer Dr. **Caspar Peter Paludan-Müller**.

Til at bæere denne Høitidelighed med deres Nærværelse indbydes herved Skolens Venner og Belyndere.

